

5113 - چرا خداوند دعای ما را مستجاب نمی‌کند؟

سوال

چرا خداوند دعای ما را مستجاب نمی‌کند؟

پاسخ مفصل

الحمد لله.

امام ابن‌قیم رحمه الله تعالی می‌گوید: «دعاها و تعویذات (پناه‌جستن‌ها) مانند سلاح هستند؛ و [کارایی] سلاح به کسی است که آن را به کار می‌برد، نه فقط به تیزی آن. پس هرگاه سلاح کامل و بی‌عیب باشد، و بازو توانمند، و مانعی هم در میان نباشد، دشمن از پا درمی‌آید. اما اگر یکی از این سه مورد فراهم نباشد، اثرگذاری هم نخواهد بود». «الداء والدواء» (۳۵).

بنابراین روشن می‌شود که احوال، آداب و احکامی وجود دارد که باید در دعا و شخص دعاکننده فراهم باشد؛ همچنین موانع و حجاب‌هایی هست که از رسیدن دعا و استجابات آن جلوگیری می‌کند و باید در دعا و دعاکننده وجود نداشته باشد تا استجابات محقق شود.

از اسبابی که دعاکننده را در رسیدن به استجابات یاری می‌کند:

۱- اخلاص در دعا: این مهم‌ترین و بزرگترین آداب است. الله عزوجل به اخلاص در دعا فرمان داده و فرموده است: **وَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ** [اعراف: ۲۹] (و او را در حالی بخوانید که دین [و عبادت] خود را برای او خالص کرده‌اید). اخلاص در دعا یعنی باور قطعی به اینکه تنها فراخوانده شده - که همان الله عز و جل است - بر برآوردن حاجت توانایی دارد و باید از خودنمایی [ریا] در برابر مردم دور بود.

۲- توبه و بازگشت به سوی الله متعال: گناهان از علت‌های اصلی در حجاب ماندن دعا و مانع آن هستند؛ بنابراین شایسته است دعاکننده پیش از دعا، به توبه و استغفار بشتابد. الله عز و جل از زبان نوح علیه السلام می‌فرماید: **فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا * يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا * وَيُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ وَيَنْبِيْن وَيَجْعَلْ لَكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَكُمْ أَنْهَارًا** [نوح: ۱۰] - (پس [به آن‌ها] گفتم: از پروردگارتان آمرزش بخواهید که او بسیار آمرزنده است؛ تا [باران] آسمان را پی‌درپی بر شما فرو فرستد؛ و شما را با اموال و فرزندان مدد کند و برایتان باغ‌ها و نهرها قرار دهد).

۳- زاری، خشوع، فروتنی، امید و بیم: این‌ها روح، مغز و مقصود دعا هستند. الله عزوجل می‌فرماید: **ادْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا**

وَحُفِيَّةٌ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ [اعراف: ۵۵] (پروردگارتان را با زاری و در نهان بخوانید؛ که او متجاوزان را دوست ندارد).

۴- پافشاری، تکرار و خسته نشدن: پافشاری با دو یا سه بار تکرار دعا حاصل می‌شود و اکتفا کردن به سه بار، به دلیل پیروی از سنت پیامبر ﷺ برتر است. ابن مسعود رضی الله عنه روایت کرده که پیامبر ﷺ دوست داشتند دعا را سه بار و استغفار را سه بار تکرار کنند.

۵- دعا در زمان آسایش و فراوانی: پیامبر ﷺ فرمودند: «در زمان آسایش، الله را [با طاعت و دعا] بشناس تا او در سختی تو را بشناسد» به روایت احمد.

۶- توسل به نام‌های نیکو و صفات والای الله در آغاز یا پایان دعا: الله متعال می‌فرماید: وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى فَادْعُوهُ بِهَا [اعراف: ۱۸۰] (و الله نام‌های نیکویی دارد، پس او را با آن [نام‌ها] بخوانید).

۷- برگزیدن کلمات جامع و بهترین و روشن‌ترین دعاها: بهترین دعا، دعای پیامبر ﷺ است و دعا کردن به غیر آن برای حاجت‌های شخصی نیز جایز است.

همچنین از آدابى که واجب نیستند: رو به قبله بودن، دعا در حال وضو، آغاز کردن دعا با ستایش الله عزوجل و صلوات بر پیامبر ﷺ؛ و بالا بردن دست‌ها هنگام دعا نیز مشروع است.

از دیگر مواردی که به استجاب دعا کمک می‌کند، جست‌وجوی زمان‌ها و مکان‌های فاضل است.

زمان‌های برتر: وقت سحر (پیش از فجر)، یک‌سوم پایانی شب، ساعت پایانی روز جمعه، هنگام بارش باران و میان اذان و اقامه.

مکان‌های برتر: عموم مساجد و به‌ویژه مسجدالحرام.

از حالت‌هایی که دعا در آن‌ها مستجاب می‌شود: دعای ستم‌دیده، مسافر، روزه‌دار، درمانده [مضطرب] و دعای مسلمان برای برادرش در غیاب او.

اما موانع استجاب دعا، از آن جمله است:

۱- اینکه خود دعا ضعیف باشد: به دلیل وجود تَعَدَّى (از حد گذر کردن) یا سوء ادب با الله عزوجل. منظور از تعدی، خواستن چیزی از الله است که خواستنش جایز نیست؛ مانند اینکه انسان جاودانگی در دنیا را بخواهد، یا برای گناه و کار حرامی دعا کند، یا برای خودش مرگ بطلبد و امثال آن. از ابوه‌ریره رضی الله عنه روایت شده که رسول الله ﷺ فرمودند: «همواره دعای بنده مستجاب می‌شود تا زمانی که برای گناه یا بریدن از خویشاوندان (قطع صلۀ رحم) دعا نکند». به روایت

مسلم.

۲- اینکه ضعف از سوی خود دعاکننده باشد: به دلیل سستی قلب در روی آوردن به الله متعال. اما برای بدرفتاری با الله متعال، نمونه‌هایی چون بلند کردن صدا در دعا، یا دعا کردن به شیوه کسی که بی‌نیاز است و از او روی گردانده، یا تکلف در به کار بردن واژگان و سرگرم شدن به آن‌ها و غافل ماندن از معنا، یا گریه و فریاد ساختگی و زیاده‌روی در آن را می‌توان نام برد.

۳- اینکه مانع رسیدن به استجاب، افتادن در حرام‌ها باشد: مانند مال حرام در خوراک، نوشیدنی، پوشاک، مسکن و مرکب، و نیز درآمد شغل‌های حرام، و همچنین زنگار گناه بر دل‌ها، نوآوری در دین (بدعت) و چیره شدن غفلت بر قلب.

۴- خوردن مال حرام: که از بزرگترین موانع استجاب دعا است. از ابوهریره رضی الله عنه روایت شده که رسول الله ﷺ فرمودند: «ای مردم، همانا الله پاک است و جز پاک را نمی‌پذیرد؛ و الله به مؤمنان همان چیزی را امر کرده که پیامبران را امر نموده و فرموده است: **يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ** [مؤمنون: ۵۱] (ای پیامبران، از پاکیزه‌ها بخورید و کار شایسته انجام دهید که من به آنچه انجام می‌دهید آگاهم) و فرموده است: **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ** [بقره: ۱۷۲] (ای کسانی که ایمان آورده‌اید، از پاکیزه‌هایی که روزی شما کرده‌ایم بخورید) سپس [پیامبر ﷺ] از مردی یاد کردند که سفری طولانی در پیش دارد و با موهای آشفته و غبارآلود، دست‌هایش را به سوی آسمان بلند می‌کند و می‌گوید: پروردگارا، پروردگارا؛ در حالی که خوراکش حرام، نوشیدنی‌اش حرام و با حرام تغذیه شده است؛ پس چگونه دعای چنین کسی مستجاب شود!!». به روایت مسلم. بنابراین در آن مردی که پیامبر ﷺ یاد کردند، برخی از موارد کمک‌کننده به استجاب مانند مسافر بودن و نیازمندی به الله عز و جل وجود داشت، اما استجاب به دلیل خوردن مال حرام پوشیده ماند؛ از الله سلامت و عافیت می‌طلبیم.

۵- شتاب‌زدگی در استجاب و خسته شدن و رها کردن دعا: از ابوهریره رضی الله عنه روایت شده که رسول الله ﷺ فرمودند: «دعای هر یک از شما مستجاب می‌شود تا زمانی که شتاب نکند و نگوید دعا کردم و مستجاب نشد». به روایت بخاری و مسلم.

۶- مشروط کردن دعا و معلق ساختن آن: مانند اینکه بگوید: خدایا اگر خواستی مرا بیمارز. بلکه دعاکننده باید در خواسته‌اش مصمم باشد و با کوشش و پافشاری دعا کند. پیامبر ﷺ فرمودند: «هیچ‌یک از شما نگوید: خدایا اگر خواستی مرا بیمارز، خدایا اگر خواستی به من رحم کن؛ بلکه باید با قاطعیت درخواست کند، چرا که کسی نمی‌تواند الله را [به کاری] مجبور کند». به روایت بخاری و مسلم.

برای رسیدن به استجاب، واجب نیست که دعاکننده تمام این آداب را داشته باشد و تمام این موانع از او دور باشد؛ چرا که رسیدن به چنین حالتی دشوار است، اما انسان باید در حد توان خود برای به دست آوردن آن‌ها تلاش کند.

از امور مهم این است که بنده بداند استجابیت دعا انواع گوناگونی دارد: یا الله عزوجل خواسته او را برآورده می‌کند، یا به وسیله آن دعا شری را از او دور می‌سازد، یا بهتر از آن را برایش فراهم می‌کند، و یا آن را برای روز قیامت که بنده نیازمندتر است برایش ذخیره می‌کند.

والله تعالی اعلم.